

STANISLAVA SCHUPPLEROVÁ*
Uniwersytet Ostrawski

LITERÁRNÍ PAMĚŤ A REGION

Úvod

V příspěvku se budeme věnovat problematice paměti a regionu z pohledu literární vědy, neboť se jedná o témata velmi blízká, jež navíc v poslední době stojí v popředí zájmu mnohých literárních vědců i historiků. Budeme tak v některých bodech navazovat například na studie Renaty Makarské.

Region, regionalismus a regionální literatura jsou tématy znovu reflektovanými hlavně po roce 1989, tedy v posledním čtvrt století, jak v českém prostředí, tak i v polském. Ukazuje se tak, že hledání vlastních kořenů, pocit příslušnosti k nějakému konkrétnímu místu či krajině je pro člověka žijícího v globalizovaném světě otázkou zcela přirozenou. S místy, v našem případě s regiony, si nevytváříme vazby pouze objektivní, tedy nevnímáme je jen z hlediska toho, že někde musíme bydlet, pracovat, být administrativně začleněni. Důležité je, že zde funguje i subjektivní, individuální identifikace s prostorem, v němž žijeme. Nejedná se tedy pouze o vztah rozumový, ale o vztah citový, na jehož základě si vytváříme domov, neboť většina lidí potřebuje nějaký prostor, v němž se cítí bezpečně a jež je jim známý; domov nebo prostor domova jsou místa, která, metaforicky řečeno, v sobě neseme po celý život.

Z výše zmíněného vyplývá, že interakce mezi prostředím a člověkem je zcela přirozená, proto je zkoumání vzájemných vazeb v rámci nejrůznějších vědeckých disciplín na místě. Kategorie prostoru je v literatuře jedním ze základních atributů. Nás zajímá jeho řekneme „podkategorie” — region. Nyní se nám nejedná o přesný a vyčerpávající výklad jednotlivých pojmů, naopak rádi bychom se věnovali konkrétním textům a způsobu zobrazení určitého regionu a paměti tohoto regionu v literatuře, ovšem je nutné si alespoň vymezit mantinely, v nich se budeme pohybovat.

Co tedy máme na mysli pokud jde o pojem regionu. Můžeme jej definovat vícero způsoby jako množinu „určitých stejných nebo obdobných prvků na určitém, středně velkém území (buď prostě rozmístěná nebo vzájemně spojená a strukturovaná).

* Stanislava Schupplerová — (ročník 1986) studuje na Filozofické fakultě Ostravské univerzity doktorský studijní program Teorie a dějiny české literatury. V rámci své disertační práce se věnuje české poválečné literatuře. Především se zajímá o tematizaci a pojetí prostoru krajiny v literatuře a také o regionální literaturu na Jesenicku. Publikovala např. v monografii *Krajina. Vytváření prostoru v literatuře a výtvarném umění* (2012). Je členkou redakční rady ostravské literární revue *Protimluv* a recenzentkou v literární revue *Weles*.

[...] Nebo je to vzájemně propojená územně vymežitelná jednota různých společenstev [...]“ či to je „[...] území (nebo prostorová) společenská a přírodní středně velká struktura s faktorem střediskovosti a dynamičnosti, kdy určité středisko je v interakci se svým okolím, přičemž mezi středisky širšího a menšího dosahu existují určité typy (sídliště, pracoviště, důlní areál, průmyslová aglomerace, povodí nebo údolí řeky, dopravní uzel i trať obvod školský, farní, poštovní a podobně).“¹ Jedná se o charakteristiku velmi obecnou, co z toho pro nás tedy vyplývá? Region je vnímán jako území ohraničené (nejčastěji geograficky či správně), v rámci něhož lze vysledovat nějaké společné prvky, které jsou pak pro takové území typické (např. jazyk, folklór, náboženství). Obyvatelé regionu se pak s těmito atributy identifikují — samozřejmě v různé míře — což nás přivádí k pojmu regionální identity.

Regionální identitu můžeme obecně definovat jako příslušnost obyvatelstva k dané oblasti nebo městu. Ještě do poloviny 20. století byla spojena především se zemědělskými a hospodářsky zaostalejšími oblastmi. S rozvojem průmyslu, tedy i s rozvojem měst se pocit místní sounáležitosti přesouvá spíše na městská centra. Regionální identita může být různě hierarchizována, záleží na tom, k jakému území se vztahujeme — proto je možné být zároveň Slezanem i Ostravanem; Moravanem, Valachem a Vsetíňanem. Na druhé straně se ukazuje, že toto vymezení se, zejména pokud jde o literární bádání, omezilo výrazně na motivickou a tematickou složku literárního díla, jinak řečeno, přínaležitost k regionu se určovala podle toho, o jakém místu ten který autor píše. Jsme ale přesvědčeni, že existuje ještě jedna, podstatnější vlastnost regionální identity. Totiž příslušnost jedince k dané oblasti se neprojevuje jen v přijetí, rozvíjení, respektování, nebo v někdy i v uctívém překonávání jistých zděděných životních principů, ale je dána také vědomím, že krajina, místo je člověku svěřeno do jistého opatrování, že je jeho úkolem toto místo uchovávat pro generace následující. To se často projevuje i v úvahách směřujících k paměti krajiny a místa.

Dalším okruhem našeho zájmu se ve vztahu k regionu a regionální literatuře tedy stává **paměť**. V tomto příspěvku ji budeme pojímat v její narativní podobě a pracovat s texty vztahujícími se především k minulosti, tedy s těmi, které zprostředkovávají historické nebo dějinné události. Může jít o poměrně různorodé texty, jak z hlediska žánrů, tak z hlediska jejich samotné úrovně. Lze je rozdělit na dvě základní skupiny: texty, jež se snaží o objektivní záznam minulosti, a texty, jež jsou čistou fabulací. V prvním případě by šlo o paměť pramenů, archivů, s níž pracují historikové, v druhém případě o paměť kulturní, pro naše účely si ji můžeme nazvat paměť literární.

Obě skupiny lze do značné míry označit za konstrukt, neboť i paměť historiků může dějiny skreslovat a poškozovat, protože „[...] podstatou historie je *diegesis* (vyprávění) a nikoliv *mimesis* (nápodoba).“² Jde nám tedy o uměleckou paměť, můžeme říci literární, jež nefunguje jako pouhé úložiště dat a událostí (jako archiv), neboť

¹ J. Bartoš, *Kulturní krajiny z historického pohledu*, [w:] *Studia moravica II*, ed. J. Fiala, Olomouc 2004, s. 19.

² D. Tomíček, *O paměti a psaní dějin*, „Pandora“, R. 14: 2012, z. 24–25, s. 245.

umělci mnohdy pouze ono úložiště napodobují tím, že tematizují procesy vzpomínání a zapomínání. Velmi inspirativně o pojmu paměti krajiny uvažuje Mojmír Trávníček, který však při jejím vymezení vychází z vlastní, vnitřní životní zkušenosti a dodává, že krajinu, její paměť nelze vnímat jinak, než prostřednictvím pěší chůze: „Mohu posloužit vzpomínkami, které zahrnuji do vlastní sumární ‘zkušenosti pěších cest’, neboť jediné pěší chůze umožňuje přímý dotyk, důvěrnější ohledání dění pod povrchem a nahlédnutí do tajného působení lidských životů na vnější i vnitřní podobu poznávaných končin. [...] Chtěl jsem docela prostě poznamenat, že reálně existují určité konstanty, které formulují lidský život i proti naší vůli, stejně jako mimo naši vůli pronikají do paměti místa a krajiny [...]“.³ Co jiného by tedy pro nás mělo být důležitější, než právě toto sejetí s místem. Domníváme se, že právě v reflexi této paměti krajiny, ve způsobech, jakými je literárně utvářena, spočívá hlavní smysl pojmu regionální literatury.

Konkrétně se tedy budeme zabývat texty, jež vznikaly v průběhu druhé poloviny 20. století, tedy texty, které reflektují a také neustále reaktualizují téma druhé světové války, odsun Němců z pohraničí a následný komunistický režim v Československu. Budeme se věnovat Vladimíru Körnerovi a jeho *Podzimním novelám* — soubornému vydání tří novel: *Adelheid*, *Zánik samoty Berhof* a *Zrození horského pramene* z roku 1983, Josefu Urbanovi a jeho dvěma románům: *Habermannův mlýn* (2010) a *7 dní hříchu* (2012 — obě zfilmovány) a komiksu z tandemu Jaroslav Rudiš a Jaromír 99/ Jaromír Švejdlík a jejich *Aloisu Nebelovi*.

REGION JESENICKA A PAMĚŤ

Uvedené prozaické texty naznačují, že se v příspěvku budeme zabývat na jednu stranu konkrétním a na druhou stranu specifickým regionem Jesenika. Jedná se o poměrně rozsáhlou oblast v severozápadní části Moravy, kterou bychom mohli historicky řadit také do západní části českého Slezska. Dějiny tohoto regionu jsou opravdu barvitě a pohnuté, ovšem jsou spojeny především s německými obyvateli. Po roce 1945 se z tohoto koutu Moravy, tedy Sudet, pro mnohé stala „mrtvá“ zóna. Odchod původního obyvatelstva i těsná blízkost za komunismu neprostupných hranic způsobily, že se z kraje vytratila paměť, tedy alespoň zdánlivě. Jesenicko — ve smyslu literárního regionu⁴, nikoli pouze jako správní oblast okresu Jeseník — je však stále živou literární oblastí, která dokazuje, že tento kraj nikdy nepřestal žít a pamatovat si, a co víc, dokáže si vytvářet i paměť novou.

³ M. Trávníček, *Eseje, portréty, vyznání*, Vsetín 2007, s. 9, 11.

⁴ Oblast jesenického regionu lze vymezovat na základě různých kritérií. Z geografického hlediska řadíme Jeseníky k Sudetské neboli Krkonošsko-jesenické soustavě. Administrativně-správní vymezení regionu je poměrně široké, jde o oblast, do níž řadíme nejvýchodnější cíp okresu Ústí nad Orlicí, tedy okolí města Králíky, dále již zmíněný okres Jeseník, severní část okresu Šumperk, pouze po město Zábřeh na Moravě, okres Bruntál a pokud budeme kopírovat vymezení pomocí pohoří, pak i část okresu Opava, západně od Hradce nad Moravicí (viz Martinek, Libor, *Znovuobjevená kulturní paměť Jeseníků*, [w:] *Země žulových křížů, Antologie poezie z Jeseníků II.*, ed. L. Martinek, Jeseník 2011, s. 3–7).

Pohraničí se tak stává zdrojem nejen paměti historické, ale i té kulturní, neboť zprostředkovává pomocí narativních textů velké, národní i malé, individuální dějiny kraje. Jak jsem již zmínili, v centru našeho zájmu se proto ocitají texty umělecké, které vypráví, které se čtenáři mluví pomocí obrazů, emocí a událostí, skrze něž prosvitá atmosféra temných jesenických hor a hlubokých údolí. „Platí totiž v literatuře obecně, že téma za jistých okolností působí jako inspirující faktor motivovaný nejrůznějšími zřeteli, v neposlední řadě kulturními a politickými. V každém spisovateli, i když je ponořen sebevíce do svých vnitřních problémů, existují vazby na vnější svět, tedy na dění, s nímž je bezprostředně konfrontován. V určité tvůrčí situaci může být oslovení vnějšího světa pro něho přímo osudové. A je především na něm, jak dokáže odhadnout šanci, která se mu v tuto chvíli nabízí“⁵.

Jak tedy vypadá české pohraničí, konkrétněji Jesenicko v české literatuře? Olga Tokarczuková píše:

W pólśnach rozmyślałam o Czechach. Pojawiała się granica, a za nią ten piękny, łagodny kraj. Wszystko jest tam oświetlone Słońcem, pozłacane światłem. Pola oddychają równo u podnóża Gór Stołowych, które powstały chyba tylko po to, żeby było ładnie. Drogi są proste, strumienie czyste, w przydomowych zagrodach pasą się Daniele i Muflony; małe Zające hasają w zbożu, a do kombajnów przywiązuje się dzwonki, żeby je delikatnie przepłaszać na bezpieczną odległość. Ludzie nie spieszą się i nie ścigają we wszystkim z sobą. Nie gonią za mrzonkami. Podoba im się, kim są i co mają⁶.

Tokarczuková popisuje oblast bývalých Sudet sousedících s Jesenickem (konkrétně s masivem Kralického sněžníku), oblast Náchodska a Orlických hor, ovšem i tak je patrné, že české pohraničí vidí jako idylickou krajinu, opak je však pravdou. Obraz až myticky krásné, hojnosti a mírem oplývající české krajiny v polské literatuře je jen pouhou fikcí, realita je zcela odlišná. Pohraničí pokrývají vesměs temné jehličnaté lesy, v nichž zůstávají zapomenuty rozvaliny starých chalup i celých vesnic. Kopce jsou vysoké, údolí strmá a hluboká a ani počasí nepatří k těm nejpříznivějším. Neustále je zde přítomen ostrý vítr, studený déšť a lezavé všudypřítomné mlhy, jako by v horách nikdy neustával podzim.

Les mlčel stále hrozivěji. Slunce se prodralo jedlemi v pruzích, šikmých jak z vikýře na půdě strašidelného domu⁷.

Dnes svítí na strmé cestě sotva žlutavé čárky turistických značek. Příroda kolem zklidněla a ukryla zbytky osiřelých chalup. Lidé odtud odešli. Nad základy bývalých dvorců vybujely kopřivy a tráva ukryla zbytky propadlých krovů. Vyrostla příliš rychle. Nikdo by nenašel ani samotu Berhof, která stávala nejdále v horách. Jenom kameny ponurého Vozky prošly čas nepohnul...⁸.

⁵ J. Svoboda, *Ke zdrojům epiky v literatuře Slezska a severní Moravy*, [w:] *Studia moravica II*, ed. J. Fiala, Olomouc 2004, s. 123.

⁶ O. Tokarczuk, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, Kraków 2009, s. 104.

⁷ V. Körner, *Podzimní novely*, 1. vyd., Praha 1983, s. 354.

⁸ Tenže, *Zánik samoty Berhof*, 2. vyd., Štítý 2005, s. 5, 6.

Stejně ponuří jako krajina bývají i hrdinové próz, kteří příliš nemluví a charakterizují je spíše jejich činy a jednání. Často jde o samotáře uzavřené do vlastního světa, kteří se ocitají v soukolí velkých dějin. „Tak si říkám, odkud vy asi jste. Že budete místní. Tady jsou lidé totiž hodně mlčenliví. Jako sochy“.⁹

Takovým typickým jesenickým hrdinou je například Alois Nebel, který se cítí nejlépe, když může být o samotě. V hlučné společnosti příliš dlouho nevydrží, jak se také ukazuje při jeho výletu do Prahy, kdy tráví několik dní se svéráznou partou v prostoru budovy hlavního nádraží. Jeho domovem, s nímž se identifikuje a k němuž je citově vázán, jsou „vlkodlačí hory“, jak jsou také Jeseníky v komiksu nazývány.

Nebel je tedy postava zmítaná velkými dějinami, neboť celý jeho život je ovlivněn zásadními historickými událostmi poměrně fatálně, přičemž většina z nich je čtenáři/divákovi zprostředkovávána skrze vzpomínky, které vystupují z mlhy malého nádraží Bílý Potok v Jeseníkách. Jméno Nebel totiž přeloženo do češtiny znamená mlha, ovšem čteno pozpátku — leben — znamená žít, život. V komiksu jsou tak zachyceny veškeré důležité události proběhnuvší v druhé polovině dvacátého století, od druhé světové války, přes vysídlení a znovuosídlení pohraničních Sudet, doba normalizace, Sametová revoluce až po povodně v roce 1997. Nikdy však není jasné, zda jsou Nebelovy vzpomínky reálné, či nikoli, neboť Nebel se měl narodit v roce 1948, ovšem události, jež měl prožít coby malý kluk a na něž vzpomíná, se odehrávají už na konci války v roce 1945. Postavu Aloise Nebela bychom proto i z těchto důvodů mohli označit za **personifikovanou paměť regionu**. Především ve dvou částech komiksové trilogie — *Bílý Potok* a *Zlaté Hory* — totiž přibližuje nejen historii své vlastní rodiny (jeho děda i otec pracovali u dráhy, Nebel je již třetí generací), ale také celého regionu. Zmiňuje se o Priessnitzovi, který založil v Jeseníku lázně — v souvislosti s ním zmiňuje i pověst, která se váže nejen k osobě Priessnitze, ale k povaze léčivé vody v Jeseníkách vůbec: „Byl to Vincent Priessnitz, kdo přišel na to, že voda je naše zlato. Léčil jí nejdřív srnky a brzy i lidi, když jim na bolení v krku předepisoval zábal“¹⁰ — zabíhá dokonce až do středověku, kdy se ve velkém těžilo v horách zlato. Zlatorudné doly s opuštěnými štolami pak prochází jedna z postav, Květa, když za Nebelem přijíždí. Nechybí však ani topografická značení v několika jazycích. Vzpomenut je například Jeseník, jakožto poválečný Frývaldov, ale i ještě německý Freiwalddau.

Paměť krajiny, můžeme říci regionu, ožívá ve vzpomínkách a životě Aloise Nebela, který ji tak nejen uchovává, ale i zprostředkovává jiným, je tedy jakousi živoucí kronikou a z tohoto pohledu je lhostejné, zda události mohl prožít, či nikoli, zda je vypravěčem věrohodným nebo nevěrohodným. Jelikož se jedná o literární postavu, mohli bychom říci, že v podstatě zastupuje dva druhy paměti, neboť „[e]xistuje tedy paralela mezi *kulturní* pamětí (*kulturelles Gedächtnis*), která překračuje různé epochy

⁹ J. Rudiš, Jaromír 99, *Alois Nebel*, 2. vyd., Praha 2011.

¹⁰ Tamže.

a opírá se o normativní texty, a *komunikativní paměti* (*kommunikatives Gedächtnis*) ústně předávaných vzpomínek, jež propojuje zpravidla tři generace.“¹¹

Nebel je však pro tento příhraniční region důležitý ještě z jiného důvodu. Jak jsem konstatovali, je médiem — ve smyslu komiksového románu, filmu i fikční postavy — uchovávajícím paměť, kterou zároveň pomáhá oživovat, ale také se podílí na vytváření nové paměti regionu. Tento aspekt je spojen hlavně s konkrétními místy. Záslouhou popularity, kterou získala filmová verze komiksu, vznikají v Jeseníkách nová „poutní“ místa, tedy turisticky exponovaná místa, která byla nově vytvořena či obnovena a jsou navštěvována díky Nebelovi. Můžeme uvést třeba nádraží v Horní Lipové, jež je prakticky přejmenováno na Bílý Potok, v jeho blízkosti vznikl Lesní bar, kam nyní zavítá mnoho turistů; dále již nepoužívané nádraží v Malé Morávce, kde se natáčel film, je nyní opět přitažlivé pro turisty a mnohem více míst se začalo využívat i rozvíjet takto komerčně. Regionu vše samozřejmě přináší finance, ale také si musíme uvědomit, že „[p]okud se tedy například přerušila určitá tradice, avšak poutníci a turisté se opět vracejí na místa, která jsou pro ně významná, kde najdou krajinu, památky či ruiny, dochází k *reanimacím*, díky nimž dané místo ožívuje paměť stejně jako paměť ožívuje místo“¹².

PAMĚŤ AUTORŮ — HISTORIE A ZKUŠENOST

Již jsme se zmínili, že existuje **paměť historická**, s níž mnozí autoři pracují, neboť mnohé beletristické texty vznikaly na základě důkladného studia historických materiálů. Ne jinak je tomu i na Jesenicku, které ztvárnil ve svých dvou románech Josef Urban. Děj *Habermannova mlýna* i *7 dní hříchů* se odehrává během druhé světové války a oba příběhy vznikly na základě reálných událostí.

Při práci jsem vycházel z reálných vzpomínek pamětníků, ale jako spisovatel mi nešlo o to, historicky příběh přesně zmapovat. K tomu došlo až později. Chtěl jsem vytvořit dílo, které by vystihovalo dlouholetý problém česko-německých vztahů, a to na základě zajímavého příběhu. Z tohoto důvodu jsem také zaměnil jména hlavních hrdinů, a do úvodu knihy napsal, že se jedná sice o story s reálným základem, která však má svoji literární licenci. Neměl jsem a nemám dodnes žádný důvod někoho poškodit. Při psaní mě ani ve snu nenapadlo, jak živé konsekvence, a to v podstatě až do dnešní doby, má celá ta dlouhá a spletitá historie. [...] Jistě byl jsem ovlivněn atmosférou vzpomínek pamětníků. A připomínám, že některé vzpomínky a výpovědi jsou více než dvacet let staré. [...] proto jsem reálné události detailně později zmapoval nejen dokumentárním filmem, ale i dalšími doklady a výpověďmi, které potvrzují, že skutečnost předčila moji literární fikci¹³.

Tuto knihu jsem napsal proto, abych reflektoval poznatky, kterých se mi dostalo od starších, zkušenějších lidí než jsem já. Konstatuji jediné, doba se nezměnila. Přitom jsem došel na místa nevidaná, která za pár okamžiků navždy zmizí. Vím to s jistotou. Abych zjistil, odkud vlastně pocházím, napsal jsem tento příběh¹⁴.

¹¹ A. Assmann, *Prostory vzpomínání*, „Pandora“, R. 14: 2012, z. 24–25, s. 186.

¹² Tamže, s. 193.

¹³ J. Urban, *Habermannův mlýn*, 2. vyd., Ostrava 2010, s. 12, 23.

¹⁴ Tenže, *7 dní hříchů*, Praha 2012, s. 235.

Urban se tedy sám přiznává, že vychází nejen z historických materiálů, ale také ze vzpomínek pamětníků. Podobně pracuje i Vladimír Körner, který se k Sudetům tematicky často vracel, neboť na jejich samém okraji, v Zábřehu na Moravě, prožil část dětství a dospívání. Jesenicko je tedy jeho domovským prostředím, krajinou, již důvěrně zná, proto sem mohl zasadit děj několika svých novel. Také on tematizuje hlavně dobu druhé světové války a období těsně po ní, kterou jako dítě prožil. Oba autoři tak vychází ze své vlastní zkušenosti, ze svých vlastních vzpomínek a znalostí kraje, na jejichž základě modelují a rozvíjí paměť regionu. Podstatné je proto jednání postav a jejich vnitřní svět. Tento aspekt narace podporuje sama perspektiva vyprávění, jež je podávána spíše z pohledu personálního vypravěče, tedy z pohledu postav, ne z perspektivy vševědoucího nadosobního vypravěče. Onen personální rozměr vypravěče je totiž důležitý, protože to on čtenáři zprostředkovává události, on vykresluje dějiny. Je zde tedy citelná zkušenostní paměť u V. Körnera vycházející z vlastní zkušenosti, u J. Urbana ze svědectví pamětníků. „Existuje však ještě jeden podstatný aspekt literatury: totiž její význam pro historickou kontinuitu tehdy, schází-li archivy, nebo nejsou-li dostupné. V takové situaci má literatura potenciál vyplnit mezery v historiografii, znázornit to, co historiky z nejrůznějších důvodů nezajímá a čím se nemohou zabývat.[...] Na rozdíl od historiografie je literatura méně závislá na rámcových společenských podmínkách a vnímá i zprávy, které zůstávají mimo aktuální společenský a politický rámec, tedy nepovšimnutá témata či dosud neprozkoumané aspekty historické paměti“¹⁵.

ZÁVĚR

Jak jsme se snažili ukázat, tak pro region je literární paměť velmi důležitým aspektem, neboť pomáhá udržovat paměť kulturní. Jaká je její konkrétní narativní podoba závisí na autorech, na jejich zkušenostech a inspiraci, nepochybné však je, že „[d]íky svým uměleckým postupům má literatura potenciál nalézt nové narativní techniky a zprostředkovat tak historické zkušenosti včetně traumatických zážitků. Literatura totiž může fungovat jako seismograf — zprostředkovávat cizí prožitky a zároveň vyvolávat empatii pro utrpení druhých, cizích lidí.“¹⁶

Literární paměť Jesenicka se stále vrací na zdánlivý začátek, k roku 1945, tedy k období, kdy byli vysídleni původní obyvatelé, Němci, a přišli sem naprostí cizinci. Možná odtud pramení neustále se opakující motiv zasmušilých a osamělých postav. „Lidé sem přicházeli většinou ze severu a nebyli sami, protože tento kraj samotáře polyká“¹⁷.

Součástí kulturní paměti se zde stávají především válečné události, smrt, odcizení, příchody a odchody, hledání domova a blízkosti. Vytváří se tak stereotypy, na jejichž základě bývá tento region vnímán a také posuzován. Neustálá reaktualizace jednoho

¹⁵ A. Assmann, *Bílá místa kulturní paměti*, „Česká literatura“, R. 61: 2013, z. 1, s. 66.

¹⁶ Tamže, s. 66.

¹⁷ J. Rudiš, Jaromír 99, *dz. cyt.*

tématu činí z Jeseníků prostor až mytický, který bychom mohli označovat nikoli jako *locus amoenus* — tak by tomu bylo, kdyby prostor vypadal jako u Tokarczukové — ale jako *locus horribilis*. Postatné však je, že i přes to v literatuře tohoto regionu stále prosvítá i vzdálenější minulost v podobě pohádek a pověstí, nebo pomocí toponym. Kulturní paměť je tedy kontinuální, nikoli zpřetrhaná, jak by se mohlo na první pohled zdát.

Pro jednotlivé regiony je tak literární tvorba velmi důležitá, navíc jak se ukazuje pro pohraniční oblasti ještě více. Vykořeněnost, kterou si s těmito kraji spojujeme je jen velmi zdánlivá, minulost rezonuje v textech mnohých autorů, a tak je stále zachováána kontinuita dějin i života v těchto regionech. Pohraniční oblasti bývalých Sudet jsou specifické ještě z jednoho důvodu, neboť uchovávají historickou i kulturní paměť více národů — na Jesenicku jde o českou, polskou a německou. Vzájemné přesahy nejen na poli hospodářském by tak byly na místě, ale zatím jsou jen skromné. Přesto první vlaštovky pozvolna přilétají, proto bychom pohraničí neměli vnímat jako utopii, jak píše R. Makarská, ale jako prostor, v němž můžeme vyprávět příběhy a navazovat tak na společnou minulost.

Stanislava Schupplerová

REGION AND MEMORY OF LITERATURE

Summary

The article deals with region of Jeseníky, its representation in Czech prose written after 1945. Emphasis is placed on two themes — on term of region and on reflection the term in literature and memory of literature. We try to explain term of region and in second part we analyse prosaic texts, which thematise this area, therefore region of Jeseníky. Our interest is focused on these Czech authors — Vladimír Körner, Josef Urban, Jaroslav Rudiš, Jaromír Švejdlík.

REGION I PAMIĘĆ LITERACKA

Streszczenie

W artykule podejmuje się badania nad regionem Jesenicko (w perspektywie pamięci regionalnej, szczególnie w jej odmianie literackiej) dotyczące swoistości narracyjnej pamięci i możliwości jej zastosowania w prozie. Analizie poddaje się czeskie teksty napisane po 1945 roku, które przybliżają ważne wydarzenia z okresu po II wojnie światowej. We wskazanym aspekcie omawia się wybrane wątki z twórczości czeskich autorów, takich jak Vladimír Körner, Josef Urban, Jaroslav Rudiš i Jaromír Švejdlík.

Słowa kluczowe: miejsce, region, region literacki, pamięć literacka, literatura czeska
Keywords: space, region, literary region, literary memory, Czech Literature